

SPIS TREŚCI

	Strona
Wstęp.....	11

Część I

SYSTEMY MIAR I WAG W UJĘCIU HISTORYCZNYM

Rozdział 1. Starożytne i średniowieczne jednostki miar i wag	17
1.1. Wkład starożytnych cywilizacji w tworzenie i ujednoczenie systemu miar i wag 17	
1.2. Jednolity system miar i wag stworzony przez kultury starożytnych Sumerów, Babilończyków i Chaldejczyków	18
1.3. Miary starożytnego Egiptu	20
1.4. Miary greckie	22
1.5. Miary rzymskie	29
1.6. Inne starożytne jednostki miar	33
1.6.1. Perski system miar i wag	33
1.6.2. Miary i wagi w Partii	33
1.6.3. Jednostki hebrajskie.....	34
1.6.4. Słowniczek biblijnych jednostek miar i wag	36
1.7. Miary średniowieczne.....	40
1.7.1. Wczesnośredniowieczne systemy miar i wag	40
1.7.2. Średniowieczne miary europejskie	41
1.8. Systemy miar i wag państw Dalekiego Wschodu	44
1.8.1. Miary chińskie.....	45
1.8.2. Miary japońskie	48
1.9. Stare i nowe sposoby zapisywania liczb	51
1.9.1. Babiloński system sześćdziesiątkowy	52
1.9.2. Liczby starożytnego Egiptu	52
1.9.3. Cyfry rzymskie	54
1.9.4. Joński i ateński zapis liczb starożytnej Grecji	54
1.9.5. Cyfry hinduskie/arabskie	54
1.9.6. Systemy liczbowe jako zbiór reguł do jednolitego zapisu liczb.....	55
Rozdział 2. Pomiar czasu	59
2.1. Historia początków pomiaru czasu	59
2.2. Pojęcie czasu	67
2.3. Jednostki czasu	73
2.3.1. Podstawowe jednostki.....	73
2.3.2. Okres	75

2.3.3. Jednostka czasu – sekunda	76
2.3.4. Jednostka czasu – rok	78
2.3.5. Jednostka czasu – miesiąc	82
2.4. Kalendarz	83
2.4.1. Kalendarz słoneczny (solarny)	83
2.4.1.1. Kalendarz Majów	84
2.4.1.2. Kalendarz aztecki	85
2.4.1.3. Kalendarz juliański	87
2.4.1.4. Kalendarz gregoriański	89
2.4.1.5. Francuski kalendarz rewolucyjny	90
2.4.1.6. Kalendarz perski	91
2.4.2. Kalendarz księżycowy	92
2.4.2.1. Kalendarz starogrecki	93
2.4.2.2. Kalendarz babiloński	94
2.4.2.3. Kalendarz rzymski	95
2.4.2.4. Kalendarz muzułmański	97
2.4.2.5. Kalendarz żydowski	98
2.4.3. Kalendarz księżycowo-słoneczny	99
2.4.3.1. Kalendarz słowiański	99
2.4.3.2. Kalendarz egipski	100
2.4.3.3. Kalendarz hinduski	102
2.4.3.4. Kalendarz chiński	103
2.4.4. Kalendarz stuletni	105
2.4.5. Pozostałe znane kalendarze	106
2.4.5.1. Kalendarz koptyjski	106
2.4.5.2. Kalendarz japoński	107
2.4.5.3. Kalendarz koreański	111
2.4.5.4. Radziecki kalendarz rewolucyjny	111
Rozdział 3. Dawne miary na ziemiach polskich	113
3.1. Jednostki długości w ujęciu historycznym	113
3.1.1. Najbardziej rozpowszechnione jednostki długości	114
3.1.2. Stopa i sążen – wybrane jednostki długości	115
3.1.3. Miary długości związane z dłonią	117
3.2. Miary staropolskie	118
3.2.1. Miary i wagi w dawnej Polsce	119
3.2.2. Miary długości	120
3.2.3. Miary powierzchni	123
3.2.4. Miary pojemności płynów	127
3.2.5. Miary pojemności dla towarów sypkich	129
3.2.6. Miary masy (ciężaru)	131
3.2.7. Inne miary staropolskie	133

3.2.8. Alfabetyczny wykaz najbardziej popularnych miar staropolskich	134
3.3. Miary nowopolskie	136
3.4. Miary rosyjskie	138
3.5. Miary austriackie	140
3.6. Miary pruskie/reńskie	142
3.6.1. System niemiecki	144
3.6.2. Pruskie regulaminy miernicze z lat 1772–1861	146
3.7. Miary gdańskie	153
3.8. Porównanie miar i wag stosowanych na ziemiach polskich.....	153
3.9. Historyczny podział dawnych miar i wag w Polsce	157
Rozdział 4. Miary długości w dawnej Polsce	162
4.1. Wprowadzenie	162
4.2. Łokieć krakowski	164
4.2.1. Łokieć krakowski w ustawodawstwie do roku 1764	164
4.2.2. Łokieć krakowski według Czackiego	165
4.2.3. Łokieć krakowski według Grzepskiego	165
4.2.4. Łokieć krakowski według Brożka	166
4.2.5. Łokieć krakowski według Narońskiego	167
4.2.6. Łokieć krakowski według Siemienowicza i Zajerskiego	168
4.2.7. Pochodzenie łokcia krakowskiego	168
4.2.8. Łokieć krakowski po roku 1764	168
4.3. Łokieć warszawski	171
4.4. Inne łokcie używane w Polsce	172
4.4.1. Łokieć chełmiński	172
4.4.2. Łokieć litewski	173
4.4.3. Inne łokcie	173
4.5. Wielokrotności łokcia i jego części	174
4.6. Mile polskie	176
4.6.1. Mile w wieku XVII	176
4.6.2. Mile według stopnia geograficznego w XVII wieku	177
4.6.3. Analiza metrologiczna skali mil według Karola Perthéesa	178
4.6.4. Mila litewska w XVII wieku.....	179
4.6.5. Analiza metrologiczna skali mil według Rizziego-Zannoniego	179
4.6.6. Mile na przełomie XIX wieku.....	180
Rozdział 5. Wybrane systemy jednostek miar ze szczególnym uwzględnieniem systemu anglosaskiego	181
5.1. Angielski system miar – jednostki imperialne	181
5.1.1. Brytyjskie jednostki handlowe, aptekarskie i jubilerskie	181
5.1.2. Rozwój systemu miar i wag w Wielkiej Brytanii	183
5.1.3. Zalety i wady przejścia na system metryczny w Wielkiej Brytanii ..	184

5.2. Brytyjskie jednostki miar a system metryczny	187
5.2.1. Jednostki długości	187
5.2.2. Jednostki powierzchni	189
5.2.3. Jednostki objętości	191
5.2.4. Jednostki ciśnienia.....	195
5.2.5. Jednostki masy	196
5.2.6. Jednostki energii.....	198
5.2.7. Jednostki temperatury	198
5.3. Szkocki system miar i wag	199
5.4. Australijskie jednostki pojemności i ich związek z miarami metrycznymi oraz brytyjskimi	203
5.5. Miary francuskie	205
5.5.1. Rewolucyjna reforma miar i wag	205
5.5.2. Początki systemu metrycznego	207
5.6. System miar i wag w Prusach i krajach sąsiednich	208
5.7. Skandynawskie jednostki miar	211
5.7.1. Norweskie jednostki miar	213
5.7.2. Duńskie jednostki miar	214
5.7.3. Szwedzkie jednostki miar	215
5.7.4. Fińskie jednostki miar	216
5.7.5. Miary staronordyckie z czasów wikingów	219
5.8. Tradycyjne jednostki hiszpańskie i ich związek z jednostkami brytyjskimi	220
5.9. Układ jednostek miar w Stanach Zjednoczonych	229
5.10. Anglosaski system jednostek miar we współczesnym świecie.....	231
5.10.1. Anglosaski system jednostek miar	231
5.10.2. Powstanie systemu metrycznego	232
5.10.3. Jednostki podstawowe systemu anglosaskiego	233
5.10.4. Jednostki pochodne systemu anglosaskiego	236
5.10.5. Metryzacja systemu anglosaskiego	238
5.10.6. Koegzystencja systemu anglosaskiego i metrycznego	241

Część II

MORSKIE JEDNOSTKI MIAR

Rozdział 6. Mila morska w nawigacji	247
6.1. Wprowadzenie	247
6.2. Jednostki odległości i głębokości stosowane w nawigacji	248
6.3. Definicja mili morskiej	250
6.3.1. Mila nautyczna	250
6.3.2. Mila morska	251

6.3.3. Międzynarodowa mila morska	251
6.3.4. Mila statutowa.....	251
6.3.5. Mila geograficzna	251
6.3.6. Inne znane jednostki długości związane z milą	252
6.4. Podstawowe parametry elipsoid odniesienia najczęściej wykorzystywanych w nawigacji morskiej	255
6.5. Obliczanie długości mili morskiej	255
6.5.1. Wzór do obliczeń praktycznych	255
6.5.2. Formuła o podwyższonej dokładności	257
6.5.3. Różnice pomiędzy długością mili morskiej dla wybranych elipsoid w stosunku do elipsoidy WGS-84	259
6.6. Przeliczanie odległości nawigacyjnej wyrażonej w milach morskich [Mm] na odległości w międzynarodowych milach morskich [INM]	260
6.7. Porównanie długości mil w wybranych krajach europejskich	263
6.8. Wnioski.....	266
Rozdział 7. Pomiar głębokości, wysokości i odległości na mapach morskich.	
Długość geograficzna	267
7.1. Jednostki miar morskich stosowane na morskich mapach Admiralicji Brytyjskiej UKHO	267
7.2. Sążeń jako jednostka głębokości	268
7.3. Głębokości, wysokości i odległości na mapach metrycznych i sążniowych	269
7.3.1. Pomiar stanu wody i głębokości	270
7.3.2. Sonary oraz echosondy jedno- i wielowiązkowe	274
7.4. Problem pierwszego południka. Długość geograficzna	276
7.5. Pomiary południka w literaturze	284
Rozdział 8. Miary morskie	287
8.1. Wprowadzenie	287
8.2. Miary kątów	290
8.2.1. Jednostki miary kąta płaskiego	290
8.2.2. Inne jednostki pomiaru kąta.....	292
8.3. Miary długości	292
8.4. Miary czasu: GMT/UTC/TAI/GPST	294
8.4.1. Pojęcie czasu w nawigacji	294
8.4.2. Definicja jednostki czasu	294
8.4.3. Skale czasowe	296
8.4.4. Czas systemu GPS (GPST).....	299
8.4.5. Praktyczne stosowanie czasów.....	301
8.4.6. Częstotliwość i jej jednostka.....	302
8.5. Miary prędkości liniowej	302

8.5.1. Węzeł	305
8.5.2. Skala Beauforta.....	305
8.6. Miary pojemności, nośności, ładowności, wyporności, kubatury i objętości	
308	
8.6.1. Miary pojemności, nośności, ładowności i wyporności statku	308
8.6.2. Miary objętości, pojemności i kubatury	313
8.6.3. Najbardziej popularne jednostki ładunkowe używane do przewozu towarów sypkich i ciekłych	317
8.6.4. Pojemność skokowa	326
8.6.5. Objętość właściwa	326
8.7. Miary masy i ciężaru	326
8.7.1. Ciężar	326
8.7.2. Masa	328
8.7.3. Ciężar a masa ciała	329
8.7.4. Jednostki masy	330
8.7.5. Ciężar właściwy i gęstość	334
8.7.6. Współczynnik przestrzenności i współczynnik sztauerski	337
8.8. Miary ciśnienia	340
8.9. Miary temperatury	343
8.10. Miary zasolenia	345
8.11. Miary mocy	347
8.12. Miary energii	348
8.12.1. Potrzeba statystyki	348
8.12.2. Standaryzacja jednostek	349
8.12.3. Energia elektryczna	349
8.12.4. Gaz ziemny	350
8.12.5. Ropa naftowa	351
8.12.6. Węgiel, paliwa stałe, gazy przemysłowe	352
8.12.7. Przeliczniki jednostek energetycznych. Praca, energia, ciepło	352
8.12.8. Źródła odnawialne i paliwa odpadowe	358
8.12.9. Pożytki ze statystyki.....	358
8.13. Miary astronomiczne	359
8.14. Jednostki miar użyte w <i>American Practical Navigator</i>	361

Rozdział 9. Jednostki miar i wag ładunków używane w transporcie morskim

362

9.1. Przeliczanie miar i wag używanych dla towarów w handlu światowym	362
9.2. Przewóz ładunków masowych	365
9.2.1. Metale i rudy.....	365
9.2.2. Stal i wyroby hutnicze	367
9.2.3. Złom.....	367

9.2.4. Kamienie szlachetne	367
9.3. Bawełna	368
9.4. Zboże	370
9.5. Węgiel, paliwa stałe, gazy przemysłowe	372
9.5.1. Węgiel.....	373
9.5.2. Ropa naftowa.....	374
9.5.3. Gaz ziemny	375
9.6. Drewno	376
9.7. Broń nuklearna.....	378
9.8. Przewóz drobnicy	379
9.8.1. Opakowania.....	379
9.8.2. Beczki	382
9.8.3. Worki	382
9.8.4. Bele.....	384
9.8.5. Przewóz towarów na paletach.....	384
9.9. Przewóz towarów w kontenerach	385
9.10. Różne wagi i miary handlowe	388
9.11. Inne miary i wagi z przeliczeniem na miary metryczne	393
9.12. Kalkulacje frachtów morskich.....	405

Część III

WSPÓŁCZESNE JEDNOSTKI MIAR

Rozdział 10. Międzynarodowy układ jednostek miar SI	411
10.1. Jednostka miary	411
10.2. Metr jako podstawowa jednostka długości	412
10.3. System metryczny	414
10.3.1. Zarys historyczny systemu metrycznego.....	414
10.3.2. Metr katolicki	415
10.4. Układ SI jako współczesna postać systemu metrycznego	417
10.5. Podstawowe jednostki układu SI	419
10.5.1. Definicje wielkości podstawowych	420
10.6. Jednostki pochodne układu SI	421
10.7. Inne legalne jednostki.....	423
10.7.1. Pozaukładowe jednostki miary	423
10.7.2. Wykaz niektórych pozaukładowych jednostek miar	423
10.8. Przedrostki jednostek układu SI	431
10.9. Inne jednostki i układy jednostek.....	433
10.9.1. Jednostki stosowane w informatyce i poligrafii	435
10.9.2. Jednostki określające rozmiar dzieła wydanego drukiem	436
10.9.3. Punkt typograficzny	438
10.9.4. Formaty arkuszy papieru	440

10.9.5. Dawki i jednostki promieniowania	445
10.9.6. Inne układy jednostek miar	447
10.10. Działalność Głównego Urzędu Miar w Polsce	449
10.11. Historia definicji podstawowych jednostek systemu metrycznego	451
Rozdział 11. Handlowe jednostki miar	454
11.1. Jednostki miar używane na co dzień	454
11.1.1. Miary używane w przepisach kulinarnych w gospodarstwie domowym	454
11.1.2. Zamiana wybranych jednostek objętości i ciężaru używanych w gospodarstwie domowym	456
11.1.3. Pozostałości miar anglosaskich w życiu codziennym	456
11.1.4. Miary i wagi w aptece	457
11.1.5. Jednostki inwentarzowe i archiwalne	461
11.1.6. Uniwersalność metra bieżącego	461
11.1.7. Metr krawiecki	462
11.2. Rozmiary odzieży	462
11.2.1. Rozmiary odzieży damskiej i męskiej	462
11.2.2. Numeracja obuwia	470
11.2.3. Rozmiary czapek, opasek, kasków, hełmów i kapeluszy	474
11.2.4. Tabele rozmiarowe rękawiczek i rękawic roboczych	476
11.3. Klucze nasadowe, oczkowe, płaskie, imbusowe	476
Rozdział 12. Przeliczanie jednostek miar i wag	482
12.1. Miary i wagi w dawnej Polsce	482
12.2. Średniowieczne miary europejskie	484
12.3. Przeliczanie miar i wag anglosaskich na układ SI	492
12.4. Słownik anglosaskich jednostek miar wraz z objaśnieniami i przelicznikiem	496
12.5. Przeliczenie znanych miar długości	502
12.6. Zamiana podstawowych jednostek	505
12.6.1. Zamiana jednostek długości	505
12.6.2. Zamiana jednostek powierzchni	508
12.6.3. Zamiana jednostek objętości	510
12.6.4. Zamiana jednostek masy	513
12.6.5. Zamiana jednostek prędkości	516
12.6.6. Zamiana jednostek temperatury	517
12.7. Państwowe wzorce jednostek miar	517
Alfabetyczny wykaz jednostek miar i wag	526
Indeks jednostek miar	557

Indeks nazwisk	634
Bibliografia	640